

Waarom klokken luiden

Voor de Oostenrijkse historicus Friedrich Heer was het klokkengeluid de gemene noemer bij uitstek van de Europese cultuur. Ze geven ritme aan de tijd, symboliseren burgerlijke of kerkelijke gemeenschapszin en zijn een objectieve expressie van subjectieve gevoelens van blijdschap of droefheid.

Veel klokken hebben als opschrift *Vivos voco* (de levenden roep ik), *Mortuos plango* (de doden beklag ik), *Fulgara frango* (de bliksems breek ik). Dit geeft aan waartoe het luiden van klokken diende en ten dele nog dient, namelijk om de omwonende bevolking ergens op te wijzen (nationale rouw of vreugde, kerkdienst, ...) of tegen te waarschuwen (onraad, brand, ...).

Angelus: Kloosters en kerken luiden hun klokken als oproep tot gebed. Daardoor ontstond er in de omgeving ook een zekere regelmaat in de dagindeling. Dit is tevens de oorsprong van het Angelus kleppen of luiden – waarschijnlijk ingesteld in de 14e eeuw – als oproep tot het bidden van ‘De Engel des Heren’, in principe driemaal daags: ‘s morgens om 6:00 uur, ‘s middags om 12:00 uur en ‘s avonds om 18:00 uur. Het traditionele Angelus klokgebed bestaat uit het kleppen van 3x3 slagen, met een tussenliggende interval van ongeveer 8 seconden. Kleppen is het dusdanig aantrekken van de klok zodat de klepel slechts één kant raakt. Na het kleppen wordt ongeveer 2 minuten nageluid. Angelus luiden wordt doorgaans met een kleine klok gedaan, omdat het erg moeilijk is een grote klok te kleppen. Soms geeft een uurslaghamer de 3x3 slagen op de klok, waarna het naluiden volgt.

Tijdluiden: Met de Reformatie werd het gebruik van kerkklokken voor een groot deel afgeschaft. Ook het Angelus verdween grotendeels. Hiervoor kwam het ‘tijdluiden’ in de plaats, zoals de middagklok en de papklok, een functie die door de wijde verspreiding van horloge en mobiele telefoon in onbruik is geraakt.

Bij overlijden: Hoewel dit klokluiden van oudsher werd gedaan om boze geesten te verdrijven, luidt de kerk de doodsklokken om op waardige wijze afscheid te nemen van één van haar dorpsgenoten. Op diverse plaatsen is het nog steeds gebruikelijk om de overledene te verluiden, overluiden of uitluiden.

Bij begravenissen: Vaak wordt er geluid met de grootste klok maar indien mogelijk kan er met meerdere klokken gewerkt worden, waarbij

men bijvoorbeeld met de eerste klok aangeeft of het om een vrouw, man of kind gaat. Op sommige plaatsen klept men de klok in plaats van haar te luiden. Luiden bij begrafenissen wordt bij voorkeur in overleg met de organist gedaan, zodat de klokken het geheel van de ceremonie versterken en een bijzonder goed moment bieden om op ingetogen en sobere wijze uitdrukking aan rouw te geven.

Om het volk bijeen te roepen: Het gebruik om mensen op te roepen voor de dienst is net zo oud als de kerk zelf en is er onlosmakelijk mee verbonden. In het Oude Testament krijgt Mozes in Numeri 10: 1-10 opdracht instrumenten te maken om signalen te geven om het volk bijeen te roepen. In de Rooms-katholieke kerk zijn de klokken gewijd en hebben ze een functie in de liturgie, zoals het luiden tijdens het Gloria en het kleppen van een klok tijdens Consecratie en Elevatie. Een algemeen gebruik is nog om een uur of een half uur voor een kerkdienst begint de kerkklokken enkele minuten te luiden met het doel mensen op te roepen naar de kerk te komen. Soms luidt men al op zaterdagavond, soms tegen zonsondergang, de zondag in. Op andere plaatsen wordt de klok geluid als de mensen naar de kerk komen. Het luiden voor de dienst is goed te combineren met het Consistorie of stil gebed. Een dergelijke stille bezinning voor aanvang van de kerkdienst, tijdens het luiden van een klok, kan erg waardevol zijn.

Tijdens het kerkelijk jaar en op bijzondere dagen: Elke kerk zou eigenlijk over meerdere klokken moeten beschikken om volgens de aard van het kerkelijk jaar te kunnen luiden. Tijdens de Advent kan men bijvoorbeeld luiden met een kleine klok en tijdens Kerst met alle aanwezige klokken. In de passietijd kan men bijvoorbeeld met één grote klok luiden, op Witte Donderdag met alle klokken. In de Rooms-katholieke kerk gebeurt dit op Witte Donderdag tijdens het Gloria, waarna de klokken zwijgen tot het Gloria in de Paasnacht. Als een kerk meer dan twee klokken heeft, dan kan het zinvol zijn om de grootste klok samen met de andere klokken alleen op hoogtijdagen te gebruiken.

Van middel voor massacommunicatie bij uitstek naar oorzaak van geluidsoverlast: De vele mooie tradities op het gebied van luidklokken zijn een belangrijk cultureel erfgoed waarmee best in respect wordt omgegaan. Vaak had eenzelfde klok meerdere functies en hadden onze voorouders een uitstekend auditief onderscheidingsvermogen om uit de combinatie van toonhoogte, tijdstip, wijze van aanslaan (kleppen, beieren of luiden) en aantal gebruikte klokken de correcte boodschap te distilleren. Vandaag worden de kerktorens in Vlaanderen steeds meer gebruikt als zendmasten voor het nieuwe massacommunicatiemiddel bij

uitstek van het wereldwijde web. Aldus dragen ze bij tot het in vraag stellen van de bovengenoemde functies van het klokkeluiden en wordt het luiden van klokken in toenemende mate met geluidsoverlast geassocieerd.

En wat met onze kerktorenklok: Op 3 april 1838 werd te Terlanen de eerste steen van de nieuwe Sint-Michaël kerk geplaatst op de fundamenten achter het hoofdaltaar. Op 8 juni 1848, 10 jaar later, werd de nieuwe klok 'gedoopt' met de naam Ferdinandus, de voornaam van de toenmalige burgemeester van Overijse, Ferdinand Marie Vande Velde, die te samen met zijn echtgenote Anna Maria Kumps het peter- en meterschap op zich namen.

Tenslotte hebben we het nu nog niet gehad over de "klokkeluiders". Wel, deze zijn dikwijls in verdrukking en ten zeerste welkom in 't Klein Verzet om er hun verhaal te komen doen !